

TRACTATUS
DE ACTIBUS HUMANIS.

Actus humani illi sunt qui ex voluntate deliberata procedunt, et regulis morum subjiciuntur. Essentialiter ergo differunt ab actibus involuntariis, vel indeliberatis, qui sunt quidem in homine vel ab homine, sed humani dici nequeunt et regulis morum non diriguntur, appellanturque *actus hominis*. De solis actibus humanis hic nobis disserendum est, et dicemus 1° de eorum principiis, 2° de eorum fine, et 3° de eorum moralitate.

CAPUT PRIMUM.

DE PRINCIPIIS ACTUUM HUMANORUM.

Nomine principiorum actuum humanorum ea intelliguntur quæ ad illos efformandos concurrunt, et tria communiter numerantur, scilicet intellectus, voluntas et libertas. Intellectus, relative ad actus humanos, nihil aliud est quam conscientia, de qua in speciali Tractatu infra dicemus. Restat igitur ut de voluntate et libertate, seu de voluntario et libero tractemus, quod in unico absolvemus articulo.

ARTICULUS UNICUS.

DE VOLUNTARIO ET LIBERO.

Voluntarium, a voluntate sic dictum, communiter definitur: Quod est a principio intrinseco cum cognitione finis. Unde differt a violento, quod fit a principio extrinseco, et a motibus primo primis vel indeliberatis, qui rationis advertentiam præcedunt, et fiunt sine cognitione

finis, ut sunt actus voluntatis infantium, plene amentium, ebriorum, dormientium, etc.

Multipliciter dividitur, scilicet 1° in voluntarium perfectum et voluntarium imperfectum. Voluntarium perfectum est illud quod fit cum pleno consensu et ex plena cognitione finis; imperfectum vero illud est quod ex semiplena deliberatione et ex imperfecta cognitione finis procedit. Hinc actus semidormientium, semiadvertentium sunt imperfecte voluntarii.

2° In voluntarium simpliciter, quod nullam involvit voluntatis repugnantiam; et in voluntarium secundum quid, quod fit cum aliqua voluntatis repugnantia: talis est actus mercatoris qui, timore naufragii pulsus, merces suas in mare projicit.

3° In voluntarium in se, quando res expresse intenditur; et in voluntarium in causa, quando scilicet actus in se non intenditur, sed includitur in causa quæ voluntarie ponitur.

4° In voluntarium directum seu positivum, quod idem est ac negativum in se, et in voluntarium indirectum seu negativum, quod in eo consistit ut agens ponat causam duos effectus habituram, unum intendens, et alterum solummodo permittens: v. g., dux exercitus urbem obsidet, hostes debellare volens, et innocentes occidit; horum mortem vult tantum indirecte, seu negative.

5° In voluntarium necessarium et in voluntarium liberum: voluntarium necessarium illud est quod fit secundum voluntatis inclinationem, sed inevitabiliter: talis est amor sanctorum erga Deum in cælis. Voluntarium liberum requirit insuper deliberationem. Hinc omne liberum est voluntarium, sed non vice versa: sic felicitatem nostram in genere voluntarie quærimus, non vero libere.

Distinguuntur etiam actus elicitus et actus imperati, actus commissionis et actus omissionis.

Actus elicitus est ipsa voluntatis determinatio quam his exprimimus verbis: *Volo, assentior*, etc. Actus imperatus ille est qui voluntatis imperio aut assensus ope

alia hominis facultate exercetur, ut locutio, deambulatio. In actu commissionis, voluntas in opus peragendum fertur; in actu vero omissionis, voluntas suas facultates retinet inertes circa opus positivum.

At, cum ex ipsamet definitione nostra ratione evidenter fundata et ab omnibus admissa, actus humani ex voluntate deliberata procedant, agemus tantum de voluntario libero et dicemus 1° de libertate ad actus humanos in homine requisita, 2° de causis voluntarium tollentibus aut minuentibus, 3° de voluntario indirecto.

§ I. — De libertate ad actus humanos in homine requisita.

Libertas in genere est immunitas a vinculo: duplex autem distinguitur vinculum, coactionis scilicet, et necessitatis. Coactio est vis externa contra voluntatis inclinationem illata, ut si quis nolens detrudatur in carcerem. Libertas a coactione est immunitas ab hujusmodi violentia.

Necessitas est ineluctabilis determinatio ad unum, juxta voluntatis inclinationem. Libertas a necessitate est immunitas ab hujusmodi determinatione, et supponit facultatem eligendi. Duplex est: una contradictionis, quæ est potestas agendi vel non agendi, v. g., Deum amandi vel non amandi; et altera contrarietatis, quæ est facultas hoc vel illud faciendi, bonum vel malum. Libertas a qualibet necessitate dicitur etiam libertas *indifferentiæ*, libertas *electionis*, libertas *arbitrii*, aut *liberum arbitrium*.

Homines perpetua necessitate obstrictos esse docuerunt 1° Stoici, omnia ineluctabili fato subjicientes; 2° Manichæi, absurdam duorum principiorum doctrinam tenentes; 3° astrologi judiciarii, determinationes nostras ab influxu siderum pendere somniantes; 4° Wiceliffæ, Lutherani, Calvinistæ aliique hæretici, docentes hominem peccando liberum arbitrium amisisse, et, seclusa gratia, necessario peccare, ac, habita gratia, bonum necessario agere; 5° Baius, Jansenius et eorum asseclæ, contententes libertatis essentiam duo tantum importare, vide-

licet, rationis advertentiam et voluntatis consensum: unde concludebant, ad merendum aut demerendum in statu naturæ lapsæ, non requiri libertatem a necessitate, sed sufficere libertatem a coactione. Eorum systema in Tractatu *de Gratia* exposuimus.

Prætermittimus physiologistas, materialistas, de quibus in *Metaphysica* diximus.

Directe nobis confutandi sunt errores Protestantium aliorumque hæreticorum, qui, fatentes nobiscum primum hominem in libertate indifferentiæ et contrarietatis fuisse conditum, volunt ejus posteros ab eo statu propter peccatum decidisse. Nobis igitur probandum est 1° libertatem indifferentiæ in statu naturæ lapsæ adhuc existere, et 2° hanc libertatem ad merendum aut demerendum necessariam esse.

PROPOSITIO PRIMA.

In statu naturæ lapsæ libertas indifferentiæ adhuc existit.

Prob. Hæc propositio est de fide, et insuper probatur Scriptura sacra, SS. Patrum testimoniis et ratione.

1° *Est de fide*; clare enim definita fuit in concilio Tridentino, sess. 6, can. 5: « Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum et extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re, figmentum denique a Satana inventum in Ecclesiam; anathema sit. » Et can. 6: « Si quis dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas facere... anathema sit. » Ergo 1°.

2° *Probatur Scriptura sacra.* Eccli. xv, 14: *Deus ab initio constituit hominem, et reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata et præcepta sua; si volueris mandata servare, conservabunt te... Ante hominem vita et mors, bonum et malum; quod placuerit ei, dabitur illi.*

Jerem. xxi, 8: *Hæc dicit Dominus: Ecce ego do coram vobis viam vitæ et viam mortis.* Certe libertas a necessitate clarius exprimi non poterat. Alii textus pariter clari ci-

tari possent, ut Deuter. xxx, 19; Jos. xxiv, 15; I Cor. vii, 37, etc. Ergo 2°.

3° *SS. Patrum testimoniis*. Solus sufficit *S. Aug.*, cujus auctoritate præcipue nituntur adversarii. Liberi arbitrii existentiam probat ex professo in libro cui titulus: *De Gratia et libero Arbitrio*. Illum incipiens, ait quosdam liberum arbitrium ita prædicare, ut gratiam Dei negent; alios vero gratiam sic defendere, ut liberum arbitrium tollant, vel tolli existiment, quando gratia defenditur: utrumque secum conciliare nititur.

Cap. 2 hæc habet: « Divina præcepta homini non pro-
» dessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium,
» quo ea faciens, ad promissa præmia perveniret. »

Contra duas Epist. *Pelag.* ad Bonifacium, lib. 1, cap. 2, n. 5, Pelagianorum calumniam indignanter rejiciens, sic se exprimit: « Quis autem nostrum dicat quod primi
» hominis peccato perierit liberum arbitrium de hu-
» mano genere? Libertas quidem periit per peccatum,
» sed illa quæ in paradiso fuit habendi plenam cum im-
» mortalitate justitiam propter quod natura humana
» divina indiget gratia. » Ergo 3°.

4° *Ratione*. 1° Si homo a qualibet necessitate liber non esset, frustra ei darentur præcepta et consilia, adhiberentur hortationes, proponerentur præmia, decernerentur pænæ, etc., *ut patet*. 2° Hominem in præsentis rerum statu esse liberum probatur in *Metaphysica*, sensu intimo, consensu populorum, absurdis fatalismi consecrariis et argumento ad hominem. 3° Seclusa libertate a necessitate, omnes scelerati homines excusarentur, cum semper dicere possent se non fuisse liberos. Unde *Jansenistæ* magnam severitatem morum affectantes, principium ordinis moralis subversivum posuerunt, ut ostendit auctor anonymus libri cui titulus: *Justification de Cartouche d'après les principes de Jansénius*. Ergo 4°, etc.; aliunde, etc. Ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Ille non est liber cujus non est vias et gressus

suos dirigere: atqui, ex Jer. x, 23, *Non est hominis via, ejus, nec viri est ut ambulet et dirigat gressus suos*. Ergo.

R. Dist. maj. Ille non est liber cujus non est via etiam quoad electionem et propositum, *conc.*; quoad executionem, *nego maj.* Certum est enim humanæ libertatis essentiam solam voluntatis electionem supponere, non vero facultatem opus externum propriis viribus exsequendi; et etiam non excludere gratiam sine qua præveniente homo nihil boni in ordine supernaturali agere potest: at sensus verborum *Jeremiæ* non est hominem libertate carere, sed in omnibus auxilio divino indigere; in *Tractatu autem de Gratia* veram libertatem cum necessitate gratiæ admittendam esse probavimus. Ergo.

Inst. 1°. Qui facit quod non vult et non facit quod vult, suam non habet viam etiam quoad electionem: at homo, in præsentis statu, facit quod non vult, et non facit quod vult, juxta hæc *B. Pauli* verba, Rom. vii, 19: *Non enim quod volo bonum, hoc facio, sed quod odi malum, hoc ago*. Ergo.

R. Dist. min. Facit quod non vult, etc., quoad motus indeliberatos, *conc.*; quoad motus deliberatos, *nego min.*, et dico verba *Apostoli* alio sensu intelligi non posse, ut omnes fatentur interpretes: ibi agitur de concupiscentiæ motibus qui, etiam invita voluntate, in parte animali nascuntur, et non impediunt quin homo in actibus voluntatis sit liber: quod ipse *B. Paulus* sic explicat ib. vii, 20: *Si autem quod nolo, illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*, id est concupiscentia in me existens, quæ peccati originalis est effectus, et ideo vocatur peccatum. Aliunde repugnat voluntatem interna necessitate determinari, et facere quod non vult. Ergo.

Inst. 2°. *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*, addit *Apost.* ibid. ix, 16: ergo reipsa homo propria electione consentire non potest.

R. Nego conseq. *Apostolus* enim de altissimo et inscrutabili prædestinationis mysterio tractans, ostendere sibi proponit hominem propriis viribus derelictum, ni-

hil posse in ordine salutis, omnia Deo tribuenda esse : verum hæc doctrina humanam libertatem non tollit, ut in Tractatu de Gratia probatur : ergo.

Obj. 2°. *S. Aug.* Enchirid. cap. 30 : « Libero arbitrio » male utens homo, et se perdidit et ipsum. » Ergo.

R. Dist. textum S. Doctoris. Et se perdidit et ipsum, id est, justitiam amisit et eam propriis viribus recuperare non potest, *conc.*; penitus extinctum est liberum arbitrium, *nego.* Hunc esse sensum verborum nobis obceptorum patet, 1° ex scopo *S. Augustini* hic refellentis Pelagianos qui, peccati originalis existentiam negantes, contendebant hominem in statu præsentis esse integrum, et gratiam ipsi necessariam non esse; 2° ex contextu; probat enim *S. Doctor* hominem lapsum veram libertatem juste vivendi sola gratia obtinere posse. « Tunc ergo efficimur vere liberi, cum Deus nos fingit, id est, format » et creat, non ut homines, quod jam fecit, sed ut boni » homines simus, quod nunc gratia sua facit, cap. 31; » 3° ex comparatione qua utitur : eodem modo perit liberum arbitrium quo et ipsi periimus : atqui non periimus substantialiter : ergo nec liberum arbitrium; 4° ex verbis ejusdem Doctoris jam citatis, p. 436, et ex aliis multis in quibus liberi arbitrii existentiam manifeste agnoscit. Ergo.

Inst. Idem *S. Aug.* ait, lib. de Perfectione justitiæ, cap. 4 : « Quia vero peccavit voluntas, secuta est peccatum peccatum habendi dura necessitas. » Ergo reipsa docuit, etc.

R. Nego conseq. Nam necessitas de qua loquitur *S. Augustinus* est tantum moralis et peccati originalis effectus; id est, difficile est hominem peccato vitiatum singula peccata vitare, vel omnino impossibile est eum omnia collective peccata etiam venialia vitare, quamvis nullum sit in particulari quod vitare non possit : porro talis necessitas, quam omnes catholici gementes agnoscunt, non officit libertati quæ circa particularia versatur, non vero circa omnia collective, nec voluntatis immutabilitatem importat. Unde *S. Doctor*, *Oper. im-*

perf. lib. 1, cap. 106 : « Non est igitur impunitatis securitas in necessitate peccandi; sed ut non obsit ista » necessitas, donat ille cui dicitur : *De necessitatibus meis » erue me.* » Ergo.

Hic famosus objici solet textus ejusdem *S. Aug.* : *Quod amplius delectat, secundum id operemur necesse est;* sed genuinum illius sensum in Tractatu de Gratia jam exposuimus. Objecta vero ex ratione petita solvuntur in *Metaphysica.*

PROPOSITIO SECUNDA.

Ad merendum aut demerendum, in statu naturæ lapsæ, non sufficit libertas a coactione, sed requiritur libertas a qualibet necessitate etiam variabili, ad sensum Jansenii.

Nota. Hic dicitur *in statu naturæ lapsæ* : non quod libertas a necessitate non sit de essentia meriti in alio perfectiori statu, sed e contra, ut Jansenius præcise refellatur.

Prob. Hæc propositio est de fide, probatur Scriptura sacra, SS. Patrum auctoritate et ratione.

1° *Est de fide.* Tertia enim Jansenii Propositio, « Ad » merendum et demerendum, in statu naturæ lapsæ, non » requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit » libertas a coactione, » damnata est velut hæretica ab Innocentio X et Alexandro VII; contradictoria igitur est de fide : porro est nostra : ergo 1°.

2° *Probatur Scriptura sacra.* Eccli. xxxi, 1: *Erit illi gloria æterna, qui potuit transgredi, et non est transgressus; facere mala, et non fecit : ideo stabilita sunt bona illius in Domino.* Unde sic : Id ad merendum et demerendum requiritur, ex quo meritum repetit Scriptura : at Scriptura repetit meritum ex libertate indifferentiæ : ergo 2°.

3° *SS. Patrum auctoritate.* *S. Justinus*, Apologia, n. 43 : « Non enim remuneratione aut laude dignus foret » (homo), si ex se ipso bonum non eligeret. »

S. Aug. de libero Arbitrio, lib. 3, cap. 18 : « An tanta

» fallacia est ut caveri omnino non possit? Si ita est,
 » nulla peccata sunt; quis enim peccat in eo quod nullo
 » modo caveri potest? Peccatur autem: caveri igitur
 » potest. » Ergo 3°.

4° *Ratione*. Meritum et demeritum supponunt facultatem eligendi; nam, ut ait *S. Th.*, de Veritate, q. 29, art. 6: « Per actum proprium quis mereri non potest, nisi sit dominus sui actus: sic enim suum actum quasi pretium pro præmio dare potest. Est autem quis dominus sui actus per liberum arbitrium. » Ergo 4°, etc.

Non tamen ad merendum essentialiter requiritur libertas contrarietatis, sufficit vero libertas contradictionis: nam 1° Christus libertatem contrarietatis non habebat, et tamen meruit; 2° B. Maria et sancti Apostoli, in gratia confirmati, nihilominus meruerunt; 3° actus qui ita ponitur, ut omitti posset, regulis morum vere subjicitur: ergo meritorius esse potest. Ergo.

Hinc 1° potestas peccandi non est de essentia libertatis, *ut patet*: pertinet tamen ad libertatem hominis viatoris; utrumque sic exprimit *S. Th.*, de Veritate, q. 24, art. 3, ad 2: « Posse peccare non est de natura liberi arbitrii, sed consequitur liberum arbitrium secundum quod est in natura creata. »

Hinc 2° ad merendum aut demerendum solum non sufficeret spontaneum, sed insuper requiritur voluntatis electio. Unde Patres et doctores, et præsertim *S. Thomas*, qui variis in locis solum requirere videntur voluntarium, de voluntario libero intelligendi sunt, ut constat tum ex modo dictis, tum ex aliis eorum textibus, tum ex constanti traditione.

Itaque confundi non debent libertas executionis cum libero arbitrio, nec ordo naturalis cum ordine supernaturali, nec libertas ante lapsum hominis cum libertate post lapsum hominis, nec quædam necessitas moralis, vaga, indeterminata, cum necessitate proprie dicta, specificata et præmotione physica, pro tali casu ineluctabili, nec motio Dei universalis cum auxilio peculiarem actum voluntatis determinante.

Ut facilius solvantur difficultates ex variis Patrum textibus depromptæ, advertendum est SS. Patres 1° voluntarium et spontaneum pro *libero* usurpasse, quia voluntatem non considerabant nisi cum deliberatione agentem; 2° voluntatem et libertatem vicissim, propter eandem rationem, sumpsisse; 3° necessitatem cum vi et coactione aliquando confudisse; 4° plures alias induxisse voces cum præcisione theologica nondum determinatas, quia subtilitates novorum talem præcisionem non adhuc reddiderant necessariam.

Pro his solutionibus recurrendum est ad ea quæ in Tractatu de *Gratia* diximus.

Queritur an æquilibrium propensionis et potentie ad bonum et malum sit de libertatis essentia.

R. negative; innumeris enim Scripturæ et Patrum testimoniis, traditione, monumentis ac rationibus constat hominem peccato Adæ depravatam, in malum primum esse illudque multo facilius operari quam bonum: hæc autem proclivitas ad malum facultatem eligendi non tollit, *ut probavimus*: ergo.

§ II. — De causis liberum tollentibus vel minuentibus.

Quatuor numerantur causæ quæ voluntarium liberum minuere, vel etiam omnino tollere possunt, scilicet coactio, metus, ignorantia et passiones: de quibus aliquid seorsim dicendum est.

SECTIO PRIMA. — De coactione.

Coactio est vis a principio extrinseco contra voluntatis inclinationem illata, et dicitur etiam violentia: unde illud coactum est, respectu nostri, quod, renitente voluntate nostra, peragitur; violentum etiam de rebus inanimatis dicitur; coactum vero de solis rebus animatis, sive ratione careant, sive non; involuntarium de solo agente rationali dicitur.

Violentia est *absoluta*, vel *secundum quid*: est absoluta,

quando voluntas totis viribus resistit; dicitur secundum quid, si voluntas resistat quidem, sed minus efficaciter quam posset.

His prenotatis, certum est 1° violentiam absolutam liberum omnino tollere in iis actibus in quos cadit; siquidem supponitur voluntatem totis viribus resistere.

Certum est 2° e contra, violentiam secundum quid liberum plus vel minus minuere, secundum gradum resistantiæ, non vero illud tollere, nec proinde a peccato omnino excusare. Ratio patet: unde qui, etiam immajoribus tormentis victi, fidem negabant, semper habitus sunt ut apostatæ.

Certum est 3° actus voluntatis elicitos absolute cogi non posse; implicat enim voluntatem eligere et simul totis viribus resistere. Ergo actus eliciti essentialiter sunt liberi, et ipse Deus eos per coactionem producere non posset, quia voluntas coacta jam non eligeret. Cogi vero possunt secundum quid, quia fieri potest ut mens supplicii determinetur ad id quod volebat et quod repugnans tantum elegit. Tunc peccatum, si actio sit mala, minuitur, sed non tollitur.

Certum est 4° violentiam etiam absolutam in actus imperatos cadere posse: nam hujus generis actus per vim externam, contra voluntatis inclinationem, et ipsa totis viribus renitente, perfici possunt, ut patet exemplo hominis cujus manus per vim apprehensa tenet incensum coram idolo. Actus imperati, violentiæ absolutæ subjecti, ab omni peccato excusantur, non autem actus qui violentia secundum quid determinantur.

SECTIO SECUNDA. — De metu.

Metus est trepidatio mentis ob malum imminens vel futurum.

Potest esse gravis vel levis: est gravis, si malum quod timetur sit grave et probabiliter imminens; est vero levis, si malum quod timetur sit leve, aut, si grave sit, probabiliter non immineat.

Potest iterum esse gravis absolute vel respective: est absolute gravis, quando timetur malum respectu omnium grave, ut exsilium, incarcerationio, mutilatio, mors, etc., et ideo etiam in virum fortem cadere potest. Est vero respective gravis, quando malum, in se leve, grave est respectu alicujus personæ, ratione ipsius imbecillitatis vel timiditatis, vel ob quamdam aliam causam. Sic metus nonnullorum baculi ictuum quos vetus miles bellis assuefactus spernit, gravis esse potest respectu puellæ aut viri nimis meticulosi.

Ad hanc speciem referendus est metus reverentialis, qui gravis aut levis esse potest, habita ratione personæ reverentiæ et personæ reverentis.

Certum est 1° metum sub omni respectu levem pro nihilo reputandum esse, ac proinde nec tollere nec minuire liberum.

Certum est 2° metum adeo gravem, ex quacumque causa proveniat, ut rationem omnino perturbet, liberum tollere; nulla enim est libertas, ubi nulla possibilis est deliberatio: atqui nulla possibilis est deliberatio, ubi omnino perturbata est ratio: ergo.

3° Metus gravis, quo stante homo remanet sui compos, minuit, sed non tollit liberum. 1° Minuit; ibi enim minor est libertas, ubi minus expedita est agendi vel non agendi facultas: atqui minus expedita est agendi vel non agendi facultas ubi existit metus gravis: sic multo difficilius est abstinere ab actu ad quem metu mortis inclinamur. Unde qui tali metu impulsus aliquid mali perpetrarunt, digniores venia semper judicati sunt. 2° Liberum prorsus non tollit; ibi quippe vera est libertas, ubi vere existit potestas ab actu temperandi, vel ad actum oppositum sese determinandi: at in casu præsentis talis existit potestas, ut supponitur: ergo.

Hinc ut apostatæ semper habitus sunt Christiani qui, metu persecutionis et suppliciorum, Christum blasphemaverunt, cultum ejus deseruerunt, vel thus idolis obtulerunt, etc.

SECTIO TERTIA. — De ignorantia.

Aliud est error et aliud ignorantia. *Error* generatim est opinio veritati opposita, v. g., si quis sibi persuadeat mendacium esse licitum : *ignorantia* vero est carentia scientiæ, v. g., si quis nullam mendacii notitiam haberet. Attamen error et ignorantia in moralibus promiscue sumuntur.

Ignorantia dividitur 1°, ratione personæ, in *vincibilem* et *invincibilem* : vincibilis ea est quæ communibus naturæ et gratiæ auxiliis vinci potest ; hæc iterum dicitur *affectata*, vel *crassa* aut *supina* : est affectata, si quis de industria ediscere nolit, v. g., ut liberius peccet, ut restituere non teneatur ; est vero crassa aut supina, quando quis non affectat quidem ignorare, sed torpescens aut variis negotiis distractus nullam adhibet diligentiam ut ignorantiam depellat : tales sunt multi in ediscendis officiis suis negligentes. Ignorantia invincibilis ea est quæ communibus naturæ et gratiæ auxiliis vinci non potest. Sæpe quæ est vincibilis respectu unius personæ, invincibilis est respectu alterius. Insuper, cum hic agatur de ignorantia relative ad mores, ea reputanda est invincibilis quæ, communi adhibita diligentia, vinci posset, si non sit obligatio eam devincendi : talis est ignorantia theologiæ in laico, vel medicinæ in clerico. Duplex igitur requiritur conditio ut ignorantia sit vincibilis in ordine morum, possibilitas scilicet et obligatio eam depellendi.

Dividitur 2°, ratione objecti, in ignorantiam *juris* et in ignorantiam *facti*. Ignorantia juris ea est qua nescitur lex aliquid præcipiens vel prohibens, et ignorantia facti est illa qua, lege cognita, ignoratur an tale factum legi adversetur.

Dividitur 3°, ratione voluntatis, in *antecedentem*, *concomitantem* et *consequentem*. Antecedens ea est quæ voluntatis actum præcedit ; nullatenus est volita, et tamen est causa volendi, ut si quis occidat amicum credens esse cervum. Concomitans illa dicitur quæ similiter volunta-

tem antecedit, non est volita nec causa volendi, v. g., si quis occidens cervum, simul ignorans occidat inimicum, quem pariter occidisset si eum agnovisset. Ignorantia consequens est effectus voluntatis, est simul causa volendi ea quæ ignoranter fiunt : si sit directe volita, est affectata ; si indirecte, est crassa vel supina et semper vincibilis.

Certum est 1° ignorantiam affectatam nullo modo liberum tollere ; sed esse peccatum et insuper causam peccati, si quod fit ex illa sit malum.

Certum est 2° ignorantiam concomitantem in opus externum non influere, et nullo modo esse voluntariam ; a peccatis igitur ei annexis, v. g., ab excommunicatione aut suspensione excusat, non vero a peccato interno quod admittit agens, de effectu cognito sibi complacens.

Notandum alias ignorantie species, ubi de moralitate actionum ignoranter factarum agitur, ad vincibilem vel invincibilem revocandas esse. Vel enim agens, ad cognitionem rei ignotæ obligatus, totam diligentiam cujus est moraliter capax non adhibuit, et tunc ignorantia est vincibilis : vel adhibuit, et ignorantia est invincibilis.

Lutherani, Calvinistæ, Baianistæ et Jansenistæ contendunt ignorantiam rerum honestarum, saltem juris naturalis, etsi quandoque invincibilem, a peccato nunquam excusare, quia peccati originalis est effectus et in Adamo fuit voluntaria.

His prænotatis, sint duæ propositiones sequentes :

PROPOSITIO PRIMA.

Ignorantia vincibilis, sive juris, sive facti, non tollit liberum, nec proinde, in iis quæ mala sunt, excusat a peccato.

Prob. 1° *Scriptura sacra.* Ps. xxiv, 7 : *Ignorantias meas ne memineris* ; Luc. xxiii, 34 : *Non enim sciunt quid faciunt* ; Joan. xvi, 2 : *Venit hora ut omnis qui interficit vos arbitretur obsequium se præstare Deo* ; Act. xxvi, 9 : *Ego quidem existimaveram me adversus nomen Jesu Nazareni*